

Aalborg Universitet

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

Landlivets udfordringer

De hastigt ændrede vilkår for livet på landet 1795 -2015

Møller, Jørgen

Publication date:
2008

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):
Møller, J. (2008, sep. 27). Landlivets udfordringer: De hastigt ændrede vilkår for livet på landet 1795 -2015.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Landlivets udfordringer

De hastigt ændrede vilkår for
livet på landet 1795 -2015

UDVIKLINGSOVERBLIK

- **DRIVERE I UDVIKLINGEN**
- 1795. Udsiftningen og selvejerbønderne
- (Alle var bønder)
- 1895 Andelsbevægelsens guldalder
- (Alle var bønder eller afhængige af landbruget)

2

- 2008. Projektmagernes guldalder
- (Næsten ingen er bønder, og kun ganske få er afhængig af landbruget)
- Vi mangler et "LOKOMOTIV" der kan sætte retning på udviklingen

3

4

Indledende statements!

- *Jeg nærer stor kærlighed til landsbyerne og landdistrikterne, ..men en overdreven idyllisering af landsbylivet svækker klarsynet og handlekraften.*
- *"Hold hjertet varmt og hovedet koldt"*
- *Alt er ikke stokroser og velholdt bindingsværk!! "*
- *Nedlægge eller udfase de landsbyer, som er for nedslidte og brug ressourcerne der, hvor der er en fremtid"!!!!*

5

Jørgen Møller

- Lektor, Arkitekt maa. Aalborg Universitet
- Institut 20. Samfundsudvikling og Planlægning
- Sektion 2. Byplanlægning, Veje og Trafik
- Ingeniører & Landinspektører
- Fysisk planlægning i alle afskygninger

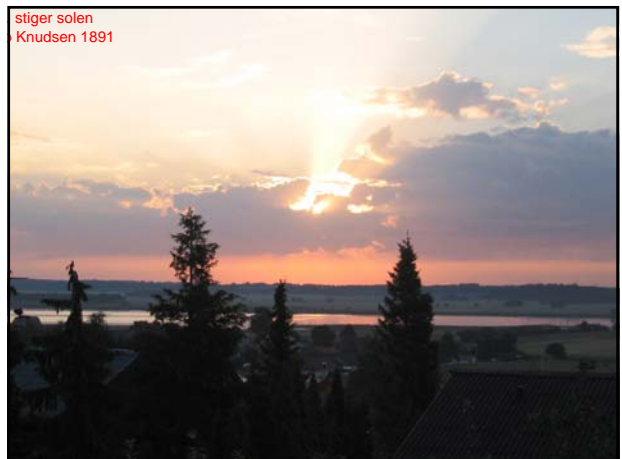
6

Jørgen Møller

- Landsbyforsker, Landsbyildsjæl, organisationsmand. DGI.
- Foreningsmenneske osv.osv.
- Arkitekt/Kommuneplanlægger
- 59 år på landet i Østjylland . **Store forandringer**
- **Realistisk Utopist/Landsbytosse**

7

stiger solen
Knudsen 1891

NIMBUS/NILFISK

Anders Fisker. Skalmstrup/Møllerup

9

10

Hæv overlæggeren

- Mange ting er gode i dag, men **kan/skal** blive bedre.
-
- Mange ting er for dårlige, og **skal** gøres bedre
- Hvorfor nøjes med "det næstbedste"/sekundaforhold!?

11

AFRAKKET OG NEDRIVNINGVÆRDIG

- **AFRAKKET, NEDSLIDT, FORFALDENT, ... OG DER LUGTER AF BRÆNDEOVN, HALMFYR, STALD, OG GRIS!! Nogen steder**
- **GYLLE !**

12

- - men hvor der også bor en masse dejlige engagerede mennesker og med en fantastisk kulturlandskab lige uden for døren.
- -Hvor meninger og holdninger brydes,
- -Hvor der tages politiske livtag,
- -og hvor **vi** starter med en sang fra højskolesangbogen og slutter af med det fælles kaffebord !!

13

"LIVET PÅ LANDET"

- Rodet, grimt, tænderskærende dårligt, de **forspildte muligheders land**

14

Men også

- Smukt,
- Stemningsfuldt,
- Livgivende
- Inspirerende
- **Mangfoldigt...og** folk er heldigvis forskellige
- **Oplever og vurderer forholdene forskelligt** (pas på etnocentrismen)

16

FORANDRINGER I DET LANDLIGE DK.

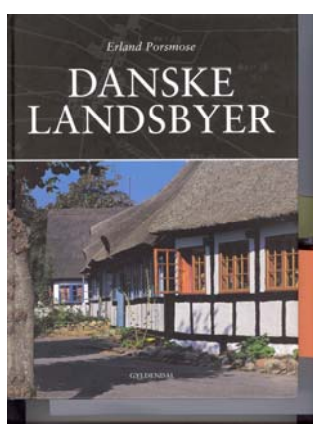
- En fantastisk omstillingsproces uden nogen form for overordnet styring og planlægning
- Markedskræfterne og kommunerne er de vigtigste spillere på banen
- **I voldsom forandring:**
 - Landbruget
 - Den off. Sektor
 - Livet der leves ude på landet

17

"LANDLIVSTRANSFORMATIONER"

- Landsbyernes rolle og funktioner ændrer sig >>>>
- Det fysiske ændrer sig
- Landsbylivet ændrer sig

18

2008

19

Porsmose.

- "Landbrugssamfundet afvikles, medens et nyt samfund på landet tager form"
- Tog vel for alvor fart omkring 1960, og vi ved endnu ikke hvor vi "ender".
- J.Møller (2008)

20

Landskabet under forandring

Åben Land konferencen 2008
Henrik Vejre, Skov & Landskab, Københavns Universitet

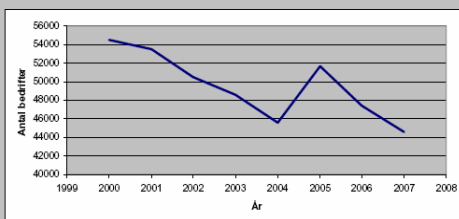
21

Herfra hvor vi står
Kan vi se os omkring
Til alle sider
Det bevæger sig når vi går
Det forandrer sig
Til alle tider
(Skousen & Ingemann 1971)

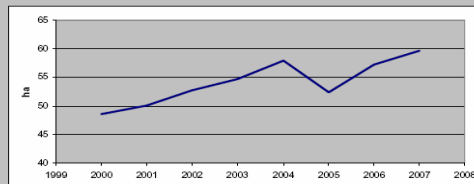
22

Udvikling i antal bedrifter 2000-2007

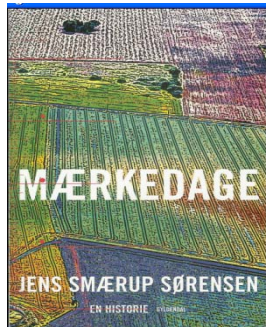
23

Udvikling i gennemsnitlig bedriftstørrelse 2000-2007

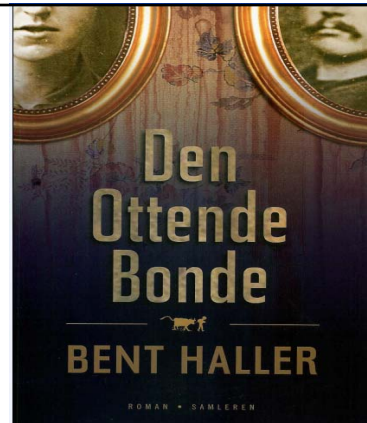

24

En vidtfavnende fortælling i mange tonearter om den gamle bondekulturs endelige opløsning i den moderne verden

25

En bondelandsgyser om ondskab og skyld- og en fortælling om en kultur, der umærkeligt er gået tabt

26

FRA DISKURSTEORIEN

- ITALESÆTTELSE
- OG
- BENÆVNELSESMAGT

27

28

30

- **MAN ER ALDRIG EN TABER FØR MAN HAR GIVET OP.**

- Rav-Åge fra Thyborøn

- **Tage sagen i egen hånd.**

31

Jørgen Møller som forsker

- **DET FYSISKE**

- **LIVET PÅ LANDET**

32

Hvad er en landsby?

- Gyldendal. Ordbog over det danske sprog
- (1931)
- *"en samling gårde og huse på landet"*
- Politikens Nudansk Ordbog.(2001):
- *"En lille by på landet"*
- Landdistriktsredegørelsen (2004):
- *Landsbyer: Byområder med 200 indbyggere og op til 999 indbyggere.*
- *Landdistrikter. Fra 200 indb. Og nedad*
- **Jeg hævder personligt til Gyldendal 1931.**

33

Hvor mange landsbyer er der i Danmark?

BYSTØRRELSER	Antal byer	Indbyggere i alt
500-999	347	244.023
250-499	424	150.090
200-249	155	34664
Landdistrikter og åbent land og byer under 200 indbyggere	??????	791.283
Ialt		1.220.060
		Kilde. Ds. 1993

34

Landsbyerne i frontlinien!

- **Landsbyerne mellem 400 og 700 indbyggere. Har stadig noget at miste.**
- **Under 400**, der er alt alligevel lukket ned
- **Over 700** ingen problemer (Hvis borgerne selv vil)

35

Hvor mange landsbyer er der i Danmark??

• Overslagsberegning (Grov)

- Landdistrikter og åbent land og byer med under 200 indbyggere 791000.
- 800000 – 200000 på ejendomme i det åbne land
- Rest 600000 i små landsbyer
- Estimat. Ca. 6000 landsb.(100 i gennemsnit)
- **» "Total" 6929 landsbyer i Danmark**

36

DET GODE LANDLIV!

- De smukke landsbyer og kulturlandskabet
- (Det fysiske)
- Når mennesker mødes og social kapital opstår
- (Livet)

37

- **LANDSBYLIVET NÅR DET ER ALLERBEDST.**
- **Kulturlandskaberne og menneskene**

38

Årets gang i Kulturlandskabet

- Rod i begreberne !! (Natur/kulturlandskab)
- Men smukt er der jo derude....
- Uanset hvad vi kalder det.
- **Årstiderne**
- **Lydene** (hver årstid sin egen lyd)
- **Lugtene**
- **Vinden**
- **Lyset**

39

SMUKT om morgenen

En morgen i februar

SMUKT OM AFTENEN

47

LANDSBYERNE I NUTIDSLANDSKABET

- Har ligget der siden 1285
- Lokaliseringen er planlagt til et formål. Landbrugsproduktion
- 6000 år symbiotisk , nødvendighedsbetinget og funktionelt samliv er i dag helt forbi mellem landsby og landbrug.

48

Olivias iagttagelser

- "Farfar. *Puh her stinker af lort. Tror du det er en hest, der har skidt på vejen ?*"
 - *Nej, men der lugter af gris.*
 - *Om to år er de også væk, og for førstegang i 6000 år er Mellerup "fri" for **produktionshusdyr.***
- Utrolig mange "hobbyheste".

49

BLIKKET!

- **"Landblikket"**
 - Man ser på hinanden når man mødes
 - Man hilser på til fods og i bil
- **Byblikket**, vinder desværre mere og mere indpas.
 - Man ser ved siden af den man møder
 - Man hilser ikke
 - Børnene bliver "skræmte", hvis man taler til dem.

54

Menneskene på landet

- Den nye landadel
- De almindelige mennesker
- Og samfundets tabere

55

56

Når landlivet er allerbedst

59

Når landlivet er allerbedst

67

68

69

70

TRUSLERNE MOD DET GODE LIV

- Landsbyslum og afrakkede landsbyer
- De døde taberlandbyer hvor den sociale kapital er slidt ned.
- BRAINDRAIN og social forarmning
- Landbrugets negative miljøfølgevirkninger og
- Kulturlandskabets forarmelse
- Fravær af nødvendig infrastruktur og service

72

DET FYSISKE PROBLEM

- En mangefacetteret problemstilling
- Forskellige typer landdistrikter
- Forskellige landsbytyper
- Forskellige udfordringer for kommunerne.
- Forskellige redskaber.

73

En kunstnerisk sammenfatning !

Allan Otte. God damn the Sun. 2006

74

FORFALD:

- *Når bygninger står og falder sammen i større eller mindre grad
- * Når de gamle landsbyhovedgader emmer af funktionstømning og fysisk forfald

75

FYSISK FORARMNING:

- **Når bygninger :**
- *Ikke vedligeholdes.
- *Vedligeholdes eller ombygges forkert med anvendelse af dårlige materialer og elendigt håndværk. (Gør det selv og Silvaniseringen)
- *Nybyggeri og ombygninger/tilbygninger er ude af lokal kontekst. (Arkitektonisk, materialemæssigt, skalamæssigt)
- .

76

FYSISK FORARMNING

- *Når forhaver og indkørsler fyldes op med skrammel og gamle biler med og uden plader.
- *Når inventaret i det offentlige rum er af uhørt dårlig kvalitet og vedligeholdelsesstandard....
- *Når offentlige veje, rabatter og kantsten samt pladser ikke vedligeholdes

77

KIRKEN & FORSAMLINGSHUSET!

- De eneste bygninger, der vedligeholdes (Næsten)alle steder er **sognekirken og forsamlingshuset.**
- Kirken vedligeholdes **forskriftsmæssigt og smukt.**
- Forsamlingshusene vedligeholdes af lokale ildsjæle med få penge, ingen fine fornemmelser og en operationel holdning til tilværelsen> **vedligeholdelsesfrit> plastvinduer!!!**

78

TIDLIGERE TIDERS LANDBYFOLK!

81

DØDSSPIRALEN!!

- Når det fysiske forfald/armod ikke længere "blot" er en konsekvens af udviklingen i samfundet.
- Men også sely bliver en del af årsagen til visse landsbyers (fysiske) deroute!
- Hvem vil bo på en losseplads ??
- Det uudtalte hovedspørgsmål/Katten og den varme grød
- "Underdanmark",
- "White Trash Areas"
- Hvordan undgår vi det?

82

BILLEDKAVALKADE

- **Enkeltelementer:**
 - Landbrugsbygninger, foderstoffirmaer, Værksteder, industribygninger
- **Fællesskabets huse::**
 - mejerier
 - Forsamlingshuse
 - Missionshuse
 - Frysehuse
 - Købmændsbutikker og brugsforeninger
 - Kroer, grillbarer og cafeteriaer
 - Tank – og servicestationer
 - Transformatorstationer
- **HELHEDEN kan være chokerende dårlig**

83

SKODDISTRIKTERNE

- TABERLANDDISTRIKTER OG TABERLANDSBYERNE???????

84

DAGSFORMEN

» FIN FORM – DÅRLIG FORM

- Mennesker ?
- Foreninger ?
- Landsbyer ?
- Landdistrikter

85

Mennesker i dårlig form

- For tyk
- Rygerlunger
- Tidlig udmattet
- Forpustet
- Dårlig Livskvalitet
- For tidlig invaliditet og død

86

Landsbyer i dårlig form.

- Taberlandbyen
- Dårligt vedligeholdte bygninger
- Tomme boliger, butikker og landbrugsejendomme
- Skrantende foreningsliv
- Ildsjælene er slukkede
- Dyb uenighed/splittelse
- Fravær af engagement og "mod på fremtiden"

87

Landdistrikter:

- (Åbent land + små landsbyer med ikke over 200 indbyggere)
- Dårlig serviceforsyning med off.service (Kollektiv trafik, Snerydning, vejvedligeholdelse, bogbusser, det offentlige rums sørgelige tilstand osv.)
- Dårlig forsyning med privat service.
- (Langt til dagligvareindkøb)
- Tidskrævende pendling til "Alting"
- Nødlidende, nedslidt infrastruktur
- For mange forladte landbrugsbedrifter
- For mange afrakkede boliger
- Forgubning/for skæv aldersprofil
- For lavt et uddannelsesniveau
- Uden klare geografiske vækst- referencepunkter/bymønstre

88

TRANSFORMATIONER

115

"Transformationer"

- Noget gammelt forsvinder og
Nyt vokser frem af det gamle.

116

Skjødtgården i Vestrup før opgradering (2003)

123

Skødtgården, Vestrup. Realdania+ Randers
Boligforening

124

Skødtgården i Vestrup

125

TILBAGE TIL ARTIKLEN

Nostalgi og udvikling i Kare

Af John Pedersen joep@amtsavisen.dk

A photograph of a traditional half-timbered house with a thatched roof, surrounded by a green field and trees. Two people are riding horses in the foreground.

Nostalgi og udvikling. Ikarbygaard, som den viser sig fra sin bedste side i hertig forårsol, og med trafik som man også kunne opleve for 400 år siden, da de første sten blev lagt.

Rds. Amtsavis 11.03.2008 131

134

III

•Livet i landsbyen

135

LOKAL-samfundet

- 1950'erne . Det sidste 10 – år i den gamle tid.
- Altid sne og kælkeføre.
- Jørgen Bitch/Arne Falck Rønne i forsamlingshuset
- De sortklædte aftægtsfolk
- Den østjydske dialekt
- Rutebil formiddag og eftermiddag
- Charterrejser??. En tur til Fyn var stort
- Ganske få privatbiler
- Købmand, Brugs, Andelsmejeri/Mælkekuske
- Fjernsyn.? 4 i Støvring
- 1 Radioprogram
- Man sagde "De" til præst og degn.

136

- Lukkede småsamfund uden ret meget forbindelse til omverdenen,... set i forhold til i dag.

- På mange måder klassesdelt.

- 1960er`ne. Den nye tid buldrer frem

137

59 års udvikling.

- **Fra landbosamfund til pendlersamfund.**
- Rligere på materielle goder
- Færre arbejdspladser (Privat/offentlig)
- Færre landbrug
- Et helt forandret lokalsamfundsliv

138

Det lokale gik i opløsning

- Ses og opleves på mange måder i dag.

139

"OPLØSNING"

- Når faste strukturer forandrer sig.
- En klump kandis i Irsk Kaffe. Den går i opløsning,.. Men har samtidig sat smag på drikken.++++
- Når et fodboldhold efter hårdt pres går i opløsning, giver modstanderen let spil, skændes indbyrdes, brokker sig over træneren, melder afbud til de næste 6 kampe.... -----
- .

140

- Dagliglivets strukturer er under hastig forandring i landsbyerne. **Noget gammelt forsvinder, men hvad vokser der frem af "asken".**
- Hedeafbrænding fører til ny, kraftigere plantevækst
- Ikke nødvendigvis negativt. Giver plads for nyorientering ++/--

141

FOR "ALLE" LANDSBYER GÆLDER DET:

- Landsbyerne er kommet i klemme i samfundsudviklingen!!!!
- Nogen er klemte på grund af ustyret vækst
- Andre er klemte på grund af mangel på folk, udvikling og mangel på reel, politisk opmærksomhed
- Angribes både **udefra** og **indefra**.

142

FIRE LANDSBYER

ved
Palle Ove Christiansen

1980
Landsbykommissionen

143

KRYDSPRES KNIPTANGSOPERATION

INDEFRA

UDEFRA

144

Udefra:

- Globalisering, vidensøkonomi,
- "Byens lys".
- Centrenes bedre uddannelsesmuligheder (Brain Drain)
- Centrenes bedre job og lønmuligheder
- Centrenes bedre indkøbsmuligheder

145

ANGREB INDE FRA:

- En epoke er ved at rinde ud:
- -3900 – 2005<>1965-2005
- Forretningerne er væk
- Kun et par aktive landmænd tilbage
- Landbokulturen er væk.
- "Alle pendler ind eller ud- og længere og længere væk."
- Den nye Landsbykultur har ikke fundet sit ståsted (endnu)!!!!

146

- Pres fra:
- Demografien. (De unge søger væk/uddannelse)
- De store holdidrætter mister appel
- (træning, faste tidspunkter, mødedisciplin
- Foreningsfællesskabet opsøges i større geografiske cirkler.
- Mobiliteten gør det muligt at være foreningsaktiv andre steder end i den lokale forening.

147

- Bankospil og Fællesspisning med brun sovs er ikke nok....længere.
- Vi har ikke alle sammen halm i træskoene
- Og går heller ikke i seng med hønsene,- hver aften.

148

Det "lokale" går i opløsning!!!

- Lokalsamfundet bliver af mindre betydning/Uden betydning??....

- *Arbejde
- *Indkøb
- * Skolegang
- *Venner/familie
- *Fritidslivet
- *Foreningslivet
- *Kulturlivet
- *Vores brug af håndværkere
- *Vores brug af service/indkøb

149

FORENING. Ved 25 års jubilæet i 2004 var stemningen noget bedre. Her ses et udsnit af bestyrelsen klar ved bufetbordet: fra venstre Claus Nielsen, Bjarne Petersen, Elin Kjærgaard, Kim Løfkvist og Kim Pavar. Foto: Lars Rasborg

Slut med skytteforening i Havndal

Februar 2008

150

152

Tre menighedsråd bliver snart til et

Af Karin Hede Pedersen kaha@amtsavisen.dk

Minimering. Fremover vil Hamildlev Kirke (billedet) ikke have sit eget menighedsråd. Rådene i Hamildlev, Albæk og Stevring bliver slået sammen til et forud for menighedsrådsvalget i efteråret. Foto: Jens Munk

153

154

IV

- Landsbyens udvikling.

155

- Hvilken rolle skal landsbyerne spille i fremtiden.???????

156

Landsbyernes rolle idag

- Tidligere landbrugets støttepunkter
- I dag bosætningsteder
- **Forskellige typer.**
 - Natur/.heste
 - Naturromantik
 - Iværksættere Projektmagere
 - Osv.
 - Kan give voldsomme spændinger

157

Brændende spørgsmål.

- **Bosætning ? I landsbyerne? Og udenfor.**
- **Produktion?**
- **En blanding?**
- **Bosætning uden service!**
- **Bosætning med service!**
- **Satse på tilflytning! Stor/ Lille (Kvantitativ vækst**
- **Satse på kvalitativ vækst**

158

UDFORDRINGEN

- At finde måder at udvikle landdistrikterne og landsbyerne på.
- **Bæredygtighed:**
 - Faglig
 - Økonomisk
 - Socialt/menneskligt
 - Miljømæssigt
- **Undgå perspektivløse lappeløsninger**
- **Skære igennem og fremtids sikre de kommunale strukturer**

159

En "bæredygtig" landsby

- En "god" befolkningspyramide
- Et varieret foreningsliv med mange ildsjæle
- En betydelig, inkluderende social kapital
- Natur & Beliggenhedsattraktioner
- Kommunal service **inden for en rimelig afstand**
- Privat service **inden for en rimelig afstand**
- Arbejdspladser **inden for en rimelig afstand**

160

LANDSBYER I FREMTIDEN

- Nye udfordringer tårner sig op.
- Der mangler et fast greb om problematikken.
- Faget, staten, kommunerne, landsbyerne og ildsjælene er "dårligt klædt på".!??

161

VISIONEN

- Smukke og velholdte landsbyer.
- Med en god blanding af gammelt og nyt.
- Med en bredspektret alders- erhvervs - og interesseprofil
- Med mængder af inkluderende social kapital

162

BLÆS TIL ANGREB!

- Til kamp mod "ligegladheden" og den udbredte "laden stå til" holdning hos næsten alle aktører.
- Kommunerne skal gå i spidsen.

163

Planlæg for forskellighed

- Hver landsby har sin egen identitet, baggrund og ressourcer.
- Planlæg for forskellighed.

•

164

Landsbyliv 2020

- Opfat dem alle som del af et landsbynetværk

• ”Netværkslandsby-lokalsamfundet”

165

• **INGEN HAR DET HELE...**

• **TILSAMMEN HAR VI ALT**

• J.Møller, 2007

166

- EN ANDEN MODEL ER LOKAL CENTRALISERING
- Alligevel netværkstækning

167

Landsbytyper

- Hestelandsbyen
- Iværksætterlandsbyen
- Miljølandsbyen
- Bosætningslandsbyen
- Udsigtslandsbyen
- Idrætslandsbyen
- Foreningslandsbyen
- Facilitetslandsbyen

168

HVAD SKABER VINDERE!

- **STOLTHED**
- **ENIGHED**
- **COMMITMENT**
- **RISIKOVILLIGHED**

169

4H

- **HUMOR**
- **HÅNDELAG**
- **HJERTELIGHED**
- **HANDLEKRAFT**

170

- **TAK FOR
ORDET !**

171